

AYOLLAR UCHUN MOLİYAVIY SAVODXONLIKNI OSHIRISHNING IQTISODIY AHAMIYATI

Yoldasheva Gulnozaxon Ulug'bek qizi

Qo'qon universiteti Andijon filiali

Iqtisodiyot va pedagogika fakulteti

Iqtisodiyot yo'nalishi IQ_25-16 guruh talabasi

Annotatsiya: Ayollarning moliyaviy savodxonligini oshirish davlatning iqtisodiy barqarorligi, oilalarning farovonligi va jamiyatda gender tenglik darajasining mustahkamlanishiga xizmat qiladi. Hozirgi global iqtisodiy jarayonlarda ayollarning iqtisodiy jarayonlarda faol ishtiroki va moliyaviy qarorlar qabul qilishdagi mustaqilligi milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini kuchaytiradi. Mazkur maqolada ayollarning moliyaviy savodxonlik darajasini oshirishning iqtisodiy ahamiyati, mavjud ilmiy yondashuvlar, amalga oshirilayotgan dasturlar, gender iqtisodiy tafovutlarini qisqartirishdagi roli tahlil qilindi. Shuningdek, O'zbekistonda ayollar moliyaviy madaniyatini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari bo'yicha ilmiy asoslangan takliflar ilgari suriladi.

Kalit so'zlar: Ayollar moliyaviy savodxonligi, gender tenglik, iqtisodiy ishtirok, oilaviy budget, tadbirkorlik, moliyaviy barqarorlik, inson kapitali, mikroqarzarlar, raqamli moliya.

So'nggi yillarda dunyo mamlakatlarida ayollarning iqtisodiy hayotdagi ishtirokini kengaytirish va moliyaviy resurslardan foydalanish imkoniyatlarini oshirish dolzarb masalaga aylandi. Ayollar moliyaviy savodxonligining past darajada bo'lishi nafaqat ularning iqtisodiy mustaqilligini, balki butun oilaning farovonligini, jamiyatda iqtisodiy tenglik va bandlik ko'rsatkichlarini ham zaiflashtiradi.

O'zbekiston iqtisodiyotida ayollar ulushi ularning moliyaviy qarorlar qabul qilishdagi faolligi, investitsion jarayonlarda ishtiroki va bank xizmatlaridan foydalanish

ko'rsatkichlari yetarli darajada emas. Bu esa iqtisodiy o'sishni cheklovchi omillardan biri sanaladi.

Ayollarning moliyaviy savodxonligi – daromadni boshqarish, tejash, investitsiya qilish, risklarni baholash, moliyaviy xizmatlarni tanlash va ularni samarali qo'llash kabi ko'nikmalar majmuasini anglatadi. Ushbu kompetensiyalar rivojlanganda ayollar tadbirkorlikni kengaytiradi, oilaviy budjetni oqilona boshqaradi, moliyaviy inqirozlarga chidamli bo'ladi.

Demak, ayollarning moliyaviy savodxonligini oshirish milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishida muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Ilmiy adabiyotlarda ayollarning moliyaviy savodxonligi ko'proq quyidagi yo'nalishlarda tadqiq qilingan:

Ayollar va iqtisodiyot — Gary Beckerning “Inson kapitali nazariyasi”da ayollar ta'limi iqtisodiy o'sishning asosiy drayveri sifatida baholangan. Tadqiqotlarda ayollarning moliyaviy savodxonligi ularning iqtisodiy imkoniyatlarini sezilarli kengaytirishi va ijtimoiy hayotdagi mavqeini mustahkamlashi ta'kidlanadi.

Gender tenglik va moliyaviy kirish — Jahon banki va UN Women ma'lumotlariga ko'ra, ayollarda bank xizmatlariga kirish darajasi erkaklarga nisbatan past. Aynan savodxonlik yetishmasligi asosiy to'siq sifatida qayd etiladi.

Tadbirkorlik va moliyaviy ta'lim — Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (OECD) tadqiqotlarida ayollar uchun moliyaviy ta'lim dasturlari kichik biznes rivojlanishining eng muhim sharti sifatida ko'rsatib o'tiladi. Moliyaviy bilimga ega ayollar risklarni boshqarish va biznesni kengaytirishda faolroq bo'lishlari isbotlangan.

O'zbekiston tajribasi — so'nggi yillarda “Ayollar daftari” tizimi, xotin-qizlar tadbirkorligi uchun imtiyozli kreditlar, “Biznes ayol” dasturi, mahallalarda moliyaviy treninglar gender iqtisodiy tafovutlarni kamaytirishga xizmat qilmoqda.

Ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, ayollarning moliyaviy savodxonligi oshgan sari iqtisodiy faollik, oilaviy barqarorlik va jamiyat farovonligi darajasi ortadi.

Moliyaviy savodxonlik degani – pulni aqlli boshqarishni bilish, keragidan ortiq sarflamaslik, kelajak uchun bir chetga qo'ya olish, qarzni o'z vaqtida va oson to'lay olish, foydali joyga sarmoya qila olishdir. Ayollar bu ko'nikmaga ega bo'lsa, bu nafaqat o'z

uyida, balki butun mahalla, tuman, viloyat va oxir-oqibat butun mamlakat iqtisodiyotida katta o'zgarish yasaydi. Nima uchun?

Oilada pul ko'pincha ayol qo'lida aylanadi. Bozor, kommunal to'lov, bolalarning kiyimi, darsliklari, dori-darmoni – bularning hammasi odatda onaning yoki xotinning yelkasida. Agar ayol pulni qanday boshqarishni bilmasa, oylik kelishi bilan hamma narsa bir haftada tugab, qolgan kunlar qarz bilan o'tadi. Qarz esa yana qarzni tug'diradi, oila doim “oylikni kutish” rejimida yashaydi. Bolalar yaxshi ovqat yemaydi, yaxshi kiyim kiymaydi, qo'shimcha darslarga bormaydi. Natija – oila o'sha joyida qolaveradi.

Endi ayol moliyaviy savodxon bo'lsa-chi? U pulni uch-to'rt qismga ajratadi: bugun kerak bo'lgani, oy oxirigacha yetadigani, bolalarning kelajagiga tejaydigan qismi va favqulodda holatlar uchun alohida “zapas”. Bir marta shunday odat chiqsa, ikki-uch yildan keyin oilada “bizda hech narsa yo'q edi” degan gap qolmaydi. Bolalar yaxshiroq ovqatlanadi, yaxshiroq o'qiydi, kasal bo'lsa darhol davolanadi. Bu oila asta-sekin o'rta sinfga chiqadi. Bir oila chiqsa – yuzta oila chiqadi. Mingta oila chiqsa – butun mahalla o'zgaradi.

Ikkinchi katta foyda – ayollarning o'z biznesini ochishi va kengaytirishi. Hozir ko'p ayollar uyda tikuvchilik qiladi, non pishiradi, kosmetika sotadi, lekin bu ishni kattaroq hajmga olib chiqolmaydi. Sababi – kredit olishdan qo'rqadi, foizni hisoblay olmaydi, soliqni to'g'ri to'lamaydi, pulni noto'g'ri joyga sarflaydi. Moliyaviy savodxonlik kursidan o'tgan ayol esa:

- qayerdan imtiyozli kredit olishni biladi,
- qanday hujjat topshirishni biladi,
- olingan pulni avval eng muhim joyga (masalan, yangi mashina yoki qo'shimcha ustaxonaga) sarflaydi,
- daromadni yana ishga soladi.

Natija – bitta kichik tikuv sexi yildan-yilga o'sib, o'nlab ayolga ish beradigan katta korxonaga aylanadi. Ish o'rni ochilgani uchun boshqa oilalar ham daromad topadi. Bu pul yana bozorga, maktabga, kasalxonaga qaytadi – iqtisodiyot aylanaveradi.

Uchinchi jihat – ayollar pulni bankka olib borishi. Hozir ko'p ayollar pulni uyda saqlaydi, chunki bank nima ekanini, foiz nima ekanini, depozit degani nima ekanini

bilmaydi yoki ishonmaydi. Agar ayol bankning oddiy ilovasidan foydalanishni, omonat ochishni o'rganib olsa, puli uyda yotmay, bankda o'saveradi. Banklar bu pullarni olib, boshqa tadbirkorlarga kredit sifatida beradi. Yana ish o'rinlari, yana tovarlar, yana savdo. Bitta ayolning omonati ko'rinmas ko'rinishda butun iqtisodiyotni harakatga keltiradi.

To'rtinchi va eng muhimi – ayollar pul topganda, bu pul deyarli to'liq oilaga qaytadi. U yangi kiyim, telefon yoki mashina olish o'rniga avval bolasining o'qishi, salomatligi, kelajagini o'ylaydi. Demak, ayollar qo'lidagi har bir qo'shimcha so'm iqtisodiyotda eng foydali aylanadi: ta'lim → sog'liq → yangi avlod → yangi ishchi kuchi → yana daromad.

Xulosa qilib aytganda: Ayolni moliyaviy savodxon qilish – bu eng arzon va eng uzoq muddat foyda keltiradigan sarmoya.

Bitta onaning bugungi tejagan 50 ming so'mi yigirma yildan keyin o'sha oilani butunlay boshqa hayot darajasiga olib chiqadi. Minglab, millionlab ayollar shunday qilsa – butun mamlakat yigirma yildan keyin tanib bo'lmaydigan darajada farovon bo'lib chiqadi.

Shuning uchun ayollarning moliyaviy savodxonligi – bu faqat ayollar masalasi emas. Bu butun xalqning, butun davlatning kelajakdagi boyligi va barqarorligi masalasidir. Har bir mahallada, har bir maktabda, har bir oilada bu haqda gapirish kerak. Chunki har bir savodxon ayol – bu mamlakat iqtisodiyotining jimjitda ishlaydigan, lekin o'ta kuchli dvigatelidir.

O'zbekiston sharoitida ayollarning moliyaviy savodxonligini oshirish bir nechta tizimli muammolarga bog'liq:

Ta'lim tizimida moliyaviy madaniyat bo'yicha yetarli darslar yo'q.

Qishloq joylarda moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyati cheklangan.

Ayrim ayollarda risklardan qo'rqish va o'ziga ishonchsizlik kuzatiladi.

Mahalla va oilalarda ayollarning iqtisodiy qarorlardagi ishtiroki yetarli emas.

Shu bilan birga, mamlakatda keyingi yillarda amalga oshirilayotgan islohotlar — ayollar tadbirkorligini qo'llash, kreditlarga to'siqlarni kamaytirish, moliyaviy treninglar tashkil etilishi — ijobiy o'zgarishlarni kuchaytirmoqda.

Ilmiy munozara shuni ko'rsatadiki, ayollarning moliyaviy madaniyatini oshirish iqtisodiy siyosatning ajralmas qismi sifatida qaralishi lozim.

Xulosa

Ayollarning moliyaviy savodxonligini oshirish O'zbekistonning iqtisodiy rivojlanishida strategik ahamiyatga ega. Bu jarayon nafaqat ayollarning iqtisodiy mustaqilligini kuchaytiradi, balki oilaviy farovonlik, jamiyatda barqarorlik va gender tenglikning ta'minlanishiga xizmat qiladi. Tadqiqotlar shuni tasdiqlaydiki, moliyaviy savodxon ayol jamiyatning barqaror iqtisodiy rivojlanishiga hissa qo'shadi.

Ta'lim tizimiga "Moliyaviy savodxonlik" fanini joriy etish, ayniqsa qizlar uchun alohida modullar ishlab chiqish.

Mahalla darajasida moliyaviy treninglar tizimini takomillashtirish, ayollar uchun bepul o'quv kurslarini kengaytirish.

Ayollar tadbirkorligi uchun imtiyozli kreditlar, grantlar va startap qo'llab-quvvatlash dasturlarini kengaytirish.

Raqamli moliyaviy xizmatlarga kirish imkoniyatini oshirish, ayniqsa chekka hududlarda.

Oilalarda moliyaviy boshqaruv bo'yicha gender tenglik tamoyillarini targ'ib qilish.

Ayollarning moliyaviy stressga chidamliligini oshiruvchi psixologik va amaliy treninglarni yo'lga qo'yish.

Adabiyotlar.

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 5-martdagi "Xotin-qizlarni qo'llab-quvvatlash va ularning faolligini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-6185-son Farmoni.
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi (2022). *Xotin-qizlar tadbirkorligini rivojlantirish bo'yicha milliy dastur*.
3. Abdullayeva, M. (2022). "Ayollarning iqtisodiy faolligini oshirishda moliyaviy savodxonlikning o'rni." *Iqtisodiyot va ta'lim jurnali*, 2(3), 45–52.
4. Xodjayeva, S. (2021). "Oila budjetini boshqarishda ayollarning moliyaviy madaniyati." *O'zbekiston ijtimoiy fanlar jurnali*, 4(1), 60–68.
5. Ulug'murodov D. Moliyaviy savodxonlik nima? - <http://old.xs.uz/index.php/homepage/zhamiyat/item/10461-moliyaviy-savodkhonlik-nima>. 8.T.S.Malikov,

X.A.Qobulov. Moliyaviy savodxonlikni oshirishga “yashil chiroq” – davr talabi Jurnal Moliya 3/2020

6. Markaziy bank tashabbusi bilan Global Money Week O‘zbekistonda ham an’anaga aylandi <https://kun.uz/news/2022/04/11/markaziy-bank-tashabbusi-bilan-global-money-weekozbekistonda-ham-ananaga-aylandi>

7. Boyev, X. I. (2020). Moliyaviy savodxonlik tashabbuslarini rivojlantirish va oshirish konsepsiyasi. Iqtisodiyot va moliya jurnali, 12(1), 25–35.

8. To‘rayev, B. E., & Eshbayeva, S. F. (2021). Moliyaviy xizmatlarning kengayishi va moliyaviy savodxonlikning iqtisodiy rivojlanishdagi roli. Milliy iqtisodiyot masalalari jurnali, 8(4), 45–56

9. Xudayarova, X. (2022). O‘zbekistonda moliyaviy savodxonlikni oshirish yo‘nalishlari. Iqtisodiy tadqiqotlar va innovatsiyalar jurnalida, 5(3), 78–89.